

СЪВРЕМЕННИ МЕТОДИ ЗА ОБУЧЕНИЕ В ОБЛАСТТА НА КУЛТУРОЛОГИЧНИЯ ЕЛЕМЕНТ

Ваня Кильовска

Съвременните тенденции в езиковите образователни политики и в чуждоезиковото обучение са насочени към все по-широко навлизане на културологични елементи в обучението с цел формиране на интеркултурна компетентност.

„Езиковите образователни политики, поне в европейски контекст, неизменно се свързват с мултикултурното моделиране и плурикултурна отвореност. Многоезичието е не само част от историята на Европа, но то е и значим фактор за изграждане на толерантно общество, зачитащо културните различия и запазващо самобитността на националните традиции.” (Веселинов, 2012)

Тези нови тенденции намират отражение и в нашата образователна система. Според Приложение № 2 на Наредба „Държавни образователни изисквания за учебното съдържание”, отнасящо се до културно-образователната област „чужди езици”:

„Културно-образователната област „Чужди езици” има за цел да подготви учениците за общуване с хора, принадлежащи към други културни и езикови общности, в ситуации, надхвърлящи рамките на родноезиковата среда; да ги научи да търсят, откриват и разбират информация от източници на чужд език; да повиши тяхната езикова култура; да изгради у тях умение за по нататъшно самостоятелно изучаване и усъвършенстване на владеенето на чужди езици.”

В точка втора – „Характеристика на държавните образователни изисквания” като основни аспекти на процеса на обучение и възпитание са посочени: „...стратегии за учене, автономност на ученика, изграждане на отношения, приобщаване към общочовешки и културни ценности, поведенчески модели, межкултурно общуване”

Съществуват множество различни модели и методи, свързани с обучението в областта на културата като част от усвояването на комуникативна компетентност. Ще разгледаме няколко от тях, за да покажем различната роля, която е отредена на културата в процеса

на чуждоезиковото обучение. Същевременно ще набележим силните и слаби страни на всеки от тези модели с оглед придобиването на реална интеркултурна компетентност.

а) Психолингвистичен модел

При този модел усвояването на комуникативна компетентност включва представяне на културата под название „социокултурни знания”, като комуникативната компетентност е представена от шест основни компонента:

1. Лингвистичен – способността да се прилагат езикови правила, за да се създават и интерпретират послания.

2. Социолингвистичен – способността да се разбира подбора на подходящи послания в специфичен контекст и със специфично значение.

3. Дискурсивен – способността да се използват подходящи стратегии за разбиране и интерпретиране на послания.

4. Стратегически – умението да използваме съответните стратегии за разрешаване на комуникативни проблеми.

5. Социокултурен – познаване на референтната система на културата на съответната страна, например житейските възгледи на жителите и т.н.

6. Социален – способността и желанието да взаимодействаме с представител на друга култура и да се справяме с житейски ситуации.

При прилагането на този метод обучаемите се запознават с различни страни на новата култура. Научават какви са житейските приоритети на представителите на конкретната културна група, техните интереси, вявания, ценностна система, като всичко това е част от учебното съдържание. Но доброто познаване на социокултурните елементи не гарантира непременно ефикасното използване на информацията за тях в процес на реален контакт. Слабата страна на този модел е, че се предполага, че отношението между обучаемия и представител на културата на съответната страна е подобно на отношението между двама представители на една и съща култура. Но действителността не е такава при такъв тип контакти.

Повечето обучаеми изпитват необходимост да правят сравнения между своята култура и тази, която изучават, за да осъзнаят връзките между двете култури, защото в процеса на взаимодействие те съотнасят фактите към своята родна култура. Поради тази при-

чина трябва да намерим начин да сближим съответните две култури. Успоредно изучаване на родна култура с културата на съответния чужд език би било полезно за обучаемите, за да могат те ефективно да използват информацията, с която разполагат в ситуация на реална комуникация с представител на съответната култура. Това умение, което е съставна част от интеркултурната компетентност не фигурира в този модел.

б) Социокултурен модел

В социокултурния модел се наблюдават опити за въвеждане на интеркултурни аспекти в дефинирането на комуникативната компетентност. Според неговите поддръжници, интеркултурната компетентност е съставена от комуникативни и социални умения, а именно:

1. Емпатия
2. Умение за разрешаване на конфликти
3. Умение за работа в екип
4. Гъвкавост
5. Осъзнаване на спецификата на чуждия език
6. Осъзнаване на факта, че различните култури се характеризират с различни стилове на комуникация
7. Анализ на родното културно наследство
8. Толерантност към двусмислият

Социокултурният модел е по-съвършен от психолингвистичния по отношение на включването на интеркултурни аспекти в обучението, но при него липсват експлицитни връзки между по-горе изброените умения и използването на чужд език с цел достигане на комуникативна компетентност. Нямаме ясно разграничение нито на етапите, през които минава усвояването на тези умения, нито на евентуалните ситуации, в които те биха били използвани.

в) Интеркултурни модели

Съществуват множество модели за обучение в областта на интеркултурната компетентност в рамките на чуждоезиковото обучение. В рамките на всеки един от тези модели се наблюдават следните основни етапи:

- Откриване на езика и културата на съответната общност и преосмисляне на собствените език и култура.
- Откриване на връзката между език и култура.

– Формиране на познавателни и аналитични умения в областта на разбирането и сравняването на културите.

– Формиране на аналитични умения с цел различаване на културните специфики и адекватна промяна на поведението, ако това е необходимо.

При прилагане на този модел в реално обучение са разграничени пет етапа в процеса на формиране на интеркултурна компетентност. Предимството на този модел е, че той отчита значимостта и на основните, и на специфичните елементи на културата. Етапите са следните:

1. Преоткриване на собствената култура и на проявленията на нейната идентичност в родната културна среда.

2. Разбиране на влиянието на културата върху езика, държанието и поведението на индивидите.

3. Осъзнаване на основните интеркултурни явления, свързани с културната адаптация.

4. Анализ на специфичните страни на културата.

5. Създаване на умения за учене в областта на чуждия език и култура.

Този модел надмогва модела на просто запознаване с културните факти и помага на обучаемия да промени възгледите си за света, да осъзнае същността на комуникацията и да развие умения, които да му бъдат полезни при бъдещи обучения. Обучаемите трябва да развият познавателни стратегии, които да ги подтикват да наблюдават и да трупат опит в условията на взаимодействие в интеркултурен контекст. Моделът изтъква еднакво важната роля на основните и специфичните културни умения. Основните културни умения са важни за разбирането на понятието култура и за нейната роля в конструирането на смислено послание в даден контекст. Специфичните културни умения са важни за разбиране на поведението на индивидите и за пълноценно взаимодействие с индивиди, носители на специфична култура.

Американските изследователи Бенет и Алън (1991) предлагат друг модел за развиване на интеркултурна компетентност. Този модел е базиран на две основни понятия: етноцентризъм и етнорелативизъм.

С термина етноцентризъм се характеризира личност, за която най-важни са нейните собствени културни навици. Етнорелативизмът

пък е проява на отношение, при което всички културни проявления и поведения се възприемат като резултат от влиянието на специфичен контекст. Авторите предлагат шест етапа на трансформация за формиране на интеркултурна компетентност. Според тях изходна точка за всеки индивид е етноцентричното поведение, което се характеризира с три етапа: отрицание, отбранително поведение и минимализация.

– **Отрицание:** Типична характеристика за този етап е житейско поведение, базирано единствено на личния опит. Разликите, които са забелязвани в другите култури са отчитани като повърхностни. Този тип поведение често се дължи на липса на контакти с други култури и на недостатъчно осъзнаване и познаване на собствената културна система.

– **Отбранително поведение:** На този етап индивидът е натрупал повече опит на базата на контакти с представители на други култури и осъзнава по-добре разликите между културите, но различните културни проявления все още са категоризирани като „добри” или „лоши”. Такъв тип хора, често са склонни да вярват, че тяхната култура е по-стойностна от тази на другите. На този етап отчитаме различията у другия и предпочитаме да го избягваме.

– **Минимализация:** Това е стадият, при който отбранителната позиция е преодоляна и индивидът е приел, че съществуват общи черти между всички човешки същества на физическо, културно и духовно ниво. Все още, макар и забелязвани, културните различия са отчитани като повърхностни и това схващане възпрепятства пълното осъзнаване на културната идентичност на другия.

В това изследване етнорелативизмът също е представен под формата на три етапа на развитие: приемане, приспособяване и интеграция.

– **Приемане:** Индивид, достигнал да този етап, е осъзнал контекста на своята собствена култура и може да разбере начина на функциониране на други културни системи. Приемането не означава непременно, че той е съгласен с различни от неговите собствени културни проявления, а по-скоро, че индивидът е изградил уважение към различията.

– **Приспособяване:** На този етап индивидът може да промени собствените си културни виждания. Той може съзнателно да приеме

културна перспектива, различна от неговата, макар и временно, в процеса на взаимодействие с представител на друга култура. Способността за промяна на културните виждания е основополагаща за достигането до интеркултурна съпричастност.

– Интегриране: В последния етап от това развитие индивидът достига до хармонично приемане на множество култури. Той става по-възприемчив и това му позволява да се адаптира лесно към други култури. Този етап често е свързан със заплаха от загуба на културната идентичност, но това е безпочвено. Етапът на приспособяване е бил достатъчен и преминаването към стадий на интегриране е личен избор на индивида и предпоставка за постигане на интеркултурна компетентност

Този модел се основава на линейно представяне на процеса на усвояване на интеркултурна компетентност. Представени са абстрактни елементи, които се развиват в линейна последователност, но реалността предполага съществуването на не толкова абстрактни елементи, които не биха следвали задължително тази последователност. Неприятен опит в процес на взаимодействие с представител на друга култура, например, би могъл да доведе до регрес от етап минимализация до етапите отбранително поведение и отрицание. Друг недостатък на този модел е, че не са направени връзки и паралели с усвояването на интеркултурна компетентност в процеса на чуждоезиковото обучение.

Интеркултурните модели, представени в предходната част на разработката са основополагащи за разработването на интеркултурния подход за обучение в областта на културата, който стои в основата на съвременното чуждоезиково обучение. Поради тази причина ще разгледаме основната дефиниция на подхода и принципите при неговото прилагане.

а) Дефиниция

Работната дефиниция за интеркултурен подход, предложена от Съвета на Европа е резюмирана от Луи Порше в следните четири основни точки:

1. В нашето съвремие всяко едно общество е мултикултурно. В него съжителства различни култури, преплитат се, противопоставят се и се трансформират неусетно. Вече на съществуват хомогенни общества.

2. Всички култури са еднакво ценни и равностойни. Културата е сбор от проявления, едновременно кохерентни и противоречиви, отличаващ се със специфични ценности, референтна и регулираща система.

3. В съвременните условия всяко обучение се извършва в мултикултурен контекст. Ролята на преподавателя е да отличи тези култури и да е обучен как да ги използва.

4. Използването на мултикултурността като предпоставка за обучението се базира на установяване на общи черти, допирни точки, връзки, заемки и обмен между културите. Не става въпрос само за това, да осигурим хармонична съвместно съществуване на различните култури, а да ги поставим в процес на реципрочна динамика, да покажем стойността им, контактувайки с тях. (Порше, 1995)

Общата европейска референтна рамка за езиците (1.1) дефинира една от основните цели на придобиването на интеркултурна компетентност по следния начин:

„При интеркултурния подход основна цел на чуждоезиковото обучение е поставянето на първо място на хармоничното развитие на личността на обучавания и на неговата идентичност в резултат на обогатяващия му се опит за различията в областта на езиците и културите.”

б) Основни принципи при прилагане на интеркултурния подход

Основните принципи при прилагане на интеркултурния подход са следните:

– В центъра на обучението се намира самият обучаем, знанията и уменията му в различни комуникативни ситуации.

– Интеркултурният подход е основан преди всичко на базата на личния опит и в областта на родния и в тази на чуждия език.

– В основата на обучението е действието, обучаемите участват в това действие изпълнявайки не само езикови, а и социални задачи. При преподаването на чужд език трябва да предвидим цялото многообразие от ситуации, в които обучаемият би могъл да попадне в ролята на действащо лице съвместно с други участници. Целта на преподаването и изучаването на чужд език на ниво училище е формирането на автономни личности, но също и на активни, отговорни и солидарни граждани.

– Интеркултурният подход е основан на доверието – за преодоляване на естествения стремеж към етноцентризъм и осъдително отношение към културните различия трябва първо да се изгради климат на доверие между самите обучаеми и между тях и преподавателя.

Интеркултурното компетентност е една от основните, които изучаващият чужд език трябва да придобие според Общата европейска референтна рамка за езиците (5.1.1.3)

Знанието, съзнанието и разбирането на отношенията (прилики и отличителни разлики) между „света, от който идваме” и „света” на общността, чиито език изучаваме са в основата на осъзнаването на интеркултурността. Трябва да подчертаем, че осъзнаването на интеркултурността включва и осъзнаването на регионалните и социални различия на двата свята. Това е начин да разположим двата свята в общ контекст. Освен обективното съзнание интеркултурното съзнание включва осъзнаването на начинът, по който всяка общност е възприемана от другата, често под формата на национални стереотипи.

С оглед на спецификата на обучението на студентите от специалности Начална училищна педагогика с чужд език и Предучилищна педагогика с чужд език е важно да им бъде правилно представена ролята на преподавателя при прилагане на този подход.

Роля на преподавателя е да предвиди и изясни:

– Какви са предишните знания и опит, които обучаемия има или се очаква да има;

– Какви нови знания и опит за живота на съответната културна общност би трябвало да придобие обучаемия, за да отговори на комуникативните изисквания на общността, говореща чуждия език;

– Какви знания за връзката между неговия език и култура и съответните чужди трябва да усвои обучаемия, за да достигне до реална интеркултурна компетентност.

Общата европейска референтна рамка за езиците посочва интеркултурността като неразделна част от чуждоезиковата дидактика. Интеркултурността се съотнася към всички основни понятия на чуждоезиковата дидактика: знания, самосъзнание, умения и умение за учене. Тя е част от съвременната образователна действителност и в европейски и в световен мащаб. Поради тези причини въз-

никва необходимостта за запознаване на студентите от специалности *Начална училищна педагогика с чужд език* и *Предучилищна педагогика с чужд език* със съвременните модели и методи за обучение в областта на културологичния елемент, като част от прилагането на интеркултурен подход в чуждоезиковото обучение. Тези знания и умения са важна част от тяхната подготовка и представляват един от факторите за успешна професионална реализация на тези студенти в съвременната европейска образователна среда.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Веселинов, 2012*: Д. Веселинов. – Чуждоезиково обучение, 2012, № 1.
2. *Наредба №2 за учебното съдържание*, издадена от министъра на образованието и науката; бр. 58 на ДВ; 18.07.2006 г.
3. *Cadre Européen commun de référence pour les langues*. Conseil de l'Europe, 2001.
4. *Porcher, 1995*: Porcher, L. Enjeux du système éducatif : Le français langue étrangère. Paris. Hachette.

СЪВРЕМЕННИ МЕТОДИ ЗА ОБУЧЕНИЕ В ОБЛАСТТА НА КУЛТУРОЛОГИЧНИЯ ЕЛЕМЕНТ

ВАНЯ КИЛЬОВСКА

Резюме

Разработката разглежда основните съвременни методи за обучение в областта на културологичния елемент с оглед значението им в сферата на чуждоезиковото обучение. Цел на изследването е изясняването на положителните и отрицателните страни в различните методи и модели за обучение в културологичната област и тяхното използване при прилагане на интеркултурен подход в чуждоезиковото обучение. Накратко са разгледани и основната дефиниция и принципи на функциониране на интеркултурния подход, чието усвояване и прилагане е важна част от подготовката на студентите от специалности *Начална училищна педагогика с чужд език* и *Предучилищна педагогика с чужд език*.

Ключови думи: културологичен елемент, интеркултурен подход, чуждоезиково обучение

MODERN METHODS FOR EDUCATION IN THE SPHERE OF THE CULTUROLOGICAL ELEMENT

VANYA KILYOVSKA

Summary

The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) defines the development of individual intercultural skills as one of the aims of FLT. Apart from communicative language competences like reading, speaking and writing, the intercultural approach stresses on the development of intercultural awareness on part of the FL learner. Language is not only a means of communication for the purpose of informational exchange. Being an integral part of a national culture, it also grants access to all its aspects. Optimal intercultural awareness and competence can be only achieved when the relevant Cultural Studies become an equal and inseparable part of FLT.

Key words: culturological element, intercultural approaches, foreign language teaching